

Ačkoli je profesí geolog, psal Václav Cílek o zahrádkách už v minulosti. Kupříkladu v knize *Co se děje se světem?* přitom takřka vzbuzoval dojem, že zahradničení je disidentská činnost soukromníků, kterou musejí provádět proti údajnému diktátu Evropské banky, „bez metodického vedení EU“ a dalších jím opovrhovaných institucí.

V nové knize je tvorba přírodních zahrad pojata méně vyhraněně: přiblížena je jejich někdy i vznesená prehistorie spatřovaná také v některých zahrádkách zakládaných šlechtici, přičemž svoje zastánce má i u vlivných současného světa, jako je Charles, princ z Walesu. Vysvětleny jsou v ní některé obecné principy, jak přírodní zahradu vytvořit a spravovat, aby byla udržitelná, a jak z ní udělat domov i pro motýly a ptáky (bez rašeliny, která se musí těžit a převážet, dále bez umělých hnojiv a bez pesticidů). Přidány jsou i tipy pro české podmínky, například jaké jsou tradiční druhy jabloní či hrušní a do kterých oblastí jsou vhodné.

Naopak zvláště čínské a japonské (meditační) zahrady mají podle Cílka jednu nepříjemnou vlastnost – „jsou přepřácané většinou krásnými a smysluplnými symboly a uměleckými předměty, zatímco my na většině plochy potřebujeme vágní prostory“ a trochu více „slovanské“ chaotičnosti. Chápeme, že tyto asijské zahrady nejsou „přírodní“ ve smyslu, jak je vnímá tato kniha. Ale názor, že čtenáři by měli chtít mít svoji zahradu chaotickou, Cílek vnucuje snad až moc vehementně (sám se přitom přiznává, že jeho soukromá zahrada zarůstá kopřivami a křovím).

Vysvětlena jsou v publikaci také specifika zahrad určených pro mateřské školy nebo k terapeutickým účelům. A kniha vypráví i příběhy některých konkrétních zdejších zahrad, jejichž majitelé a obhospodařovatelé ovšem nebojují s chimérickými nepřáteli typu Evropské banky, ale občas se musí vypořádávat s konkrétními a zcela reálnými obstrukcemi místních úřadů.

Cílek a jiní odborníci tvrdí, že prehistorie zahrad je stará jako lidstvo samo a že některé zahradnické praktiky bychom zřejmě mohli najít už v době kamenné, kdy naši předci pravděpodobně rozšiřovali některé typy rostlin. Zahradní či parkovou úpravu přitom měly už starověké památky, kolem kterých to dnes tak nevypadá: takže vidíme-li egyptské pyramidy, měli bychom si kolem nich domyslet původní vodní nádrže s rybami a pečlivě zasazené stromy.

NACISMUS A ZAHRADNIČENÍ

Za ty tisíce let už bylo v různých zahrádkách po celém světě leccos vyzkoušeno, proto autoři knihy skromně přiznávají, že v zahradnictví a zemědělství dnes není potřeba vymýšlet mnoho nového: spíše bychom se měli poučeně vracet k tradici předků, ideálně do posledních třetiny 19. století. Bylo to totiž období „ještě organického, ale už udržitelného zemědělství“. Osvědčená tradice byla ještě živá, ale také už byly známé vědecké postupy prakticky

vyzkoušeny na mnoha experimentálních zemědělských stanicích. A protože přírodní zahrady preferují pěstování lokálních druhů, v našem případě bychom se měli obracet k tradicím středoevropským. Zvláště propracované metody podle Cílka vyvinuli Němci, kteří se ovšem po roce 1945 od všeho „organického“, částečně zdiskreditovaného nacismem odvrátili a dodnes použitelné postupy znovuobjevují ve starých spisech až od 70. a 80. let.

Knihou ovšem nezastírá, že k onomu zneužití někteří němečtí myslitelé 19. a první poloviny 20. století sami přispěli. Kupříkladu raný německý propagátor přírodních zahrad Willy Lange (1864–1941) silně věřil v nadřazenost německé rasy a po roce 1933 se přihlásil k nacismu. Jeho postoje vyjadřuje článek z roku 1922: „Historie nazve toto nové stadium zahradního stylu, které je založeno na práci předchůdců, německým stylem. Německo bylo vybráno, aby dalo jméno tomuto zahradnímu stylu a opět se stalo velkým zlepšovatelem světa.“

Podobným příkladem byl případ spisovatele a propagátora ochrany přírody Wilhelma Bölsche. Ten původně vystudoval archeologii a filozofii, ale zajímal se především o reformu tehdejšího života. I proto se kolem roku 1890 stal členem malé skupiny literátů žijících na venkově, která prosazovala v rámci hnutí Lebensreform návrat k přirozenému způsobu života. Před první světovou válkou napsal a redigoval desítky knih. Zahrady v nich pojímal jako „možnost utvořit malou biosféru, kde bude domácí fauna a flóra chráněna před vyhynutím“.

Cílek sebeironicky a skepticky podotýká, že kdybychom trochu zmodernizovali 130 let starý styl Bölscheho knih, získali bychom aktuální text podobný recenzované knize, a přitom se nezdá, že by za tuto dobu zahradničení nějak významně přispělo k „reformě života“. Buďte tedy lepší brát své vlastní snahy o návrat k přirozenému životu s určitým humorem, protože „je to zjevně záležitost, o kterou lidstvo nikdy moc nestálo“.

HOLD HLÍNĚ

Svoje předchůdce ale soudobí autoři nacházejí i přímo v Čechách, a to i mnohem hlouběji v čase než v Čapkově knize *Zahradníkův rok*, kterou průběžně citují. Například ve spisu s názvem *Zahradníček* z roku 1849 od Jana Nepomuka Filcíka (1785–1837), učitele na farní škole v Chrásti. Ten v ní napsal: „Práce na zahradě je mocný štít proti nepravostem, sílí tělo a podporuje zdraví,“ což podle autorů knihy „platí dodnes“. Ovšemže ale stará poselství překládají do současného jazyka a různě aktualizují, například dávají do souvislosti s dnes vlivnými koncepty jako mindfulness. Takže i obyčejné sekání kosou je v recenzované knize představeno takřka jako meditační technika, která vyžaduje rytmus a správné dýchání: „Dobře nabroušená kosa vydává příjemný svištivě zvonivý zvuk. Pokud jste správný druh člověka, může pro vás kosení kosou představovat vrcholnou formu relaxace.“

Jste v případě zahrady spíše pro svobodný chaos, nebo disciplínu a řád?

Václav Cílek a kolektiv autorů publikovali knihu o přírodních

Měnit svět ze své

Co nám tedy naše zahrada může dávat? Leccos se v ní děje jinak či přesně opačně, než zahradník plánuje. V tomto smyslu se v ní učíme trpělivosti, pokoře a vědomí, že nejsme páni světa: Je v tom i adrenalin a dobrodružství. A také poznání směřující nejen ven, ale i dovnitř, směrem k přírodním cyklům, které ukrýváme sami v sobě.

Autoři přitom nepropadají přehnanému sentimentu: důležitým

nástrojem „přírodního“ i kteréhokoli jiného zahradníka je podle nich často i motorová pila, aby zahrada nezarůstala a zachovala si „polootevřený charakter“.

V jiné kapitole ale zase terapeutka Markéta Hrnčířová skládá úchvatný hold „obyčejné“ hlíně. Chválí ji za to, co vše člověku fyzický kontakt s ní přináší: „Má zcela specifické vlastnosti. Je velmi těžké odolat puze- ní dotknout se čerstvé mokré hlíny.

FOTO: ADOBE STOCK

a léčivých zahradách. Neskromně tvrdí, že jim jde o proměnu světa.

zahrady? Proč ne

Jako by vyzývala, lákala k interakci. Hlína imituje živou hmotu. Podobá se tlustému břichu matky nebo jejímu prsu. Podobá se vlastnímu tělu nebo tělu jiného člověka. Když je na ni vyvíjen tlak rukama, hlína neodpovídá na naši akci protiakcí. Hlína se poddává, ale ne tak zcela. Jeví tak určitý laskavý a mírný odpor, vlhkost, má pro člověka lákavou specifickou hustotu a strukturu, která podobně jako těsto na nudle či mo-

delína vytváří zónu pro tlak, kroucení, hlazení, štipání, trhání, rýpání, a tím pro fyzicky projevenou emoci. Částečně jako „živá“, částečně neživě pasivní, s obrovskou schopností snášet různé zacházení, aniž by se zlobila, trestala, mstila se.“

Kniha ovšem postihuje i obecnější, společenský aspekt. Odvolává se na sociologické výzkumy, podle nichž jsou zvláště komunitní zahrady místy, kde lidé vytvářejí společ-

nost založenou na vzájemné důvěře. Tisíce hektarů městských prostorů prý byly v USA darovány jednotlivci či organizacemi nikoliv developerům, ale tvůrcům veřejných zahrad. Ty se „stávají centry praktické demokracie a společného plánování města“. A pro horší časy třeba i základem pro samozásobitelství. Těžko říci, kolik lidí při svém zahrádkářství myslí na civilizační kolaps, každopádně podle Cílka třeba v Británii

**Václav Cílek,
Viktor Mačura
a kol.
Stromy
mě znají
jménem: Kniha
o přírodních
a léčivých
zahradách**

Dokořán,
2021. 312 s.

v posledních letech rychle vzrůstá zájem o tuto činnost. Nová vlna zahrádkářství prý přišla s nejmladší generací – s mileniály.

Společně s většinou současných myslitelů přitom kniha problematizuje jasnou opozici pojmů „kultura“ a „příroda“. Pro Evropana zahrada znamená spíše součást kultury, která je postavena do protikladu k přírodě. Což je ale problematické, zahrady se spíše nachází v jakési přechodové zóně – zde autoři připouští možnost inspirace méně dichotomickým japonským či čínským myšlením. Dobře to je patrné i na tom, že v některých zahrádkářských koloniích žije více druhů divokých ptáků a jiné zvíře než v okolní „přírodě“.

ZELENÉ DUCHOVNO

Zastoupen je v knize i aspekt spirituální, i když spíše paradoxně. Cílek nepochybuje, že pomocí kamene lze v zahradě vytvořit magické místo, ovšem „magie působí i proti člověku a mnohem větší umění je postavit kámen tak, aby magicky nepůsobil, a přece člověku něco dával“. A jinde podotýká, že cílem je „vytvořit prostor pro lidi a psy, a ne pro čaroděje“.

Různých knih o „lesní terapii“; o zahradách bio, eko nebo zahradách ve městech (Beton a hlína: Rozhovory o šetrnosti a udržitelnosti ve městě, Host 2021) u nás vychází velké množství. Publikace Stromy mě znají jménem se z nich vymyká svým širokým multidisciplinárním rozkročením, v čemž se jí vzdáleně blíží snad jen kniha Život v zahradě (Host 2019), která více zdůrazňuje tematizaci zahrad v krásné literatuře, nebo starší sborník Zahrada: přirozenost a umělost, který byl ovšem psán dosti teoreticky.

Na ono oborové rozkročení jsme u Cílkových knih ostatně zvyklí. I na to, že dani za to jsou i zde některé odvážné hypotézy (a příliš laické odskoky, například do oblasti etymologie), zkratkovitá vyjádření nebo zmíněná tendence se za každou cenu stavět do role prostáčka či disidenta stojícího na okraji: „Filozofové a estéti nám prokázali velkou službu, když se rozhodli nám prostým a omylným lidem nic pořádného o zahradách neříkat a místo toho se věnovali pojmům, jako je mysl či demokracie. Výsledek je ten, že si můžeme udělat zahradu, jakou chceme, protože neexistují závazná kritéria, jaká by zahrada měla být.“ To vše nám (s vážnou tváří?) sděluje vlivný intelektuál s nepřehlédnutelnými estétskými sklony, kterého česká i anglická Wikipedie také označuje za filozofa a který má v mnoha ohledech rovněž přesné představy, jak by měla zahrada čtenáře vypadat, mohli bychom potměšile dodat.

I tak jde ale o titul čtivý a přímý, který může zaujmout jak zahrádkáři prakticky, tak akademiky, jež zahrada zajímá jen jako teoretický problém a ruce od hlíny si zatím umazat nechťejí. I když zvláště v tomto ohledu působí toto dílo mimořádně suggestivně...

**JAN
LUKAVEC**
kulturní publicista